

יהדות

מחשבה ומוסר לבתי ספר עצמאיים

הוראות לנבחן

א. משך הבחינה: שעתיים וחצי.

ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה: בשאלון זה שני פרקים.

פרק ראשון	—	נושאים בהשקפת היהדות	—	(20×1)	—	20	נקודות
פרק שני	—	ספרים ומאמרים	—	(8×10)	—	80	נקודות
		סך הכול	—	100	נקודות		

ג. חומר עזר מותר בשימוש: אין.

ד. הוראות מיוחדות: אין.

כתוב במחברת הבחינה בלבד. רשום "טייטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

ההנחיות בשאלון זה מנוסחות בלשון זכר ומכוונות לנבחנות ולנבחנים כאחד.

בהצלחה!

השאלות

פרק ראשון – נושאים בהשקפת היהדות (20 נקודות)

ענה על שאלה 1.

ענה על ארבעה מן הסעיפים א-ה (לכל סעיף – 3 נקודות).

ענה על סעיף ו (חובה) על כל חלקיו – 8 נקודות; סך הכול לכל השאלה – 20 נקודות.

1. היצר והמלחמה בו

(שמונה פרקים לרמב"ם, ספר החינוך, מסילת ישרים, מכתב מאליהו, נתיבות שלום)

א. שלמה המלך אמר "נפש רשע אֶתֶּה רע" (משלי, כ"א, י'), ואילו חז"ל אמרו "כל הגדול מחברו יצרו גדול הימנו" (תלמוד בבלי, סוכה, נ"ב, ע"א).

הסבר את הסתירה שבין שני המאמרים האלה, וכתוב כיצד הרמב"ם מיישב סתירה זו.

ב. לפי בעל ספר החינוך, הסבר מדוע רק בימות המשיח יזכה עם ישראל בטובה שיש בעולם הזה.

ג. רמח"ל מבאר את דרשת חז"ל על הפסוק "על כן יאמרו המשלים באו חשבון" (במדבר, כ"א, כ"ז). על פי ביאורו, ל"משלים" יש יתרון על שאר בני האדם, ולכן ראוי לשמוע בעצתם.

מהו יתרון זה? בתשובתך היעזר במשל גן המבוכה.

ד. לפי הרב דסלר, מהו ההבדל בין "אדם אשר גבר על יצרו אפילו רק פעם אחת" ובין "מי שלא התגבר על יצרו מעולם"?

ה. לפי האדמו"ר מסלונים, כיצד אפשר לגבור על "היצר הרע" [ש]רוצה להחלישו ולרפות ידיו, שמעמיד כנגדו כמה כבר עבד ולא הצליח"?

ענה על סעיף ו (חובה).

ו. קרא את הקטע שלפניך, מדברי ר' יחזקאל לוינשטיין, וענה על כל התת-סעיפים שאחריו.

היצר פועל כסוחר המעוניין ברווחים, ובמקום שהוא רואה אפשרות להרוויח יותר, משקיע יותר כוחות, ולכן אם במקודש מחברו הצליח לעשות חורבן, ניצחון גדול הוא לו, כי אז התביעה יותר גדולה על המתרשל... כך אנו מבחינים גם בזמנים, שבזמן מקודש כמו שבת או חג, דווקא אז הרפיון גדול יותר אצל זה שאינו עמל בחיזוק עצמו. בחודש אלול ובעשרת ימי תשובה, ימי הדין הנוראים, דווקא אז עלולים למכשולים ולרפיון. אחרי מחלה, כאשר חייבים להתחזק בעבודה ולהכיר טובת ה', דווקא אז היא עת רפיון. בימי הזקנה, כשהאדם כבר מתייצב יותר לפני אחריתו, וכוחותיו הגופניים נחלשו ודעתו חזקה יותר, ועת היא לו להתקרב לה' יתברך ועבודתו, דווקא אז נערמים מכשולים לפני האדם, כי כן הוא הכלל:

בעת צרה שחובת האדם להתקרב לה' יתברך, ויכול לזכות הרבה מאוד באמונה והכרת ה', ולהתעלות בכוונת התפילה והשקיעה בלימוד תורה, בעת זו אשר הכין ה' יתברך להצלחה רוחנית לעלות ולהתעלות... דווקא כעת יש ליצר שליטה על ידי בלבול המחשבה, והאדם בסכנה אם לא יתחזק לעמוד כראוי בעת כזו.

(מעובד על פי א"י הרצמן, מופת הדור, תשל"ו, שיחה ט"ו, עמ' קכא-קכב)

(1) הסבר מדוע "במקודש... התביעה יותר גדולה על המתרשל". (3 נקודות)

(2) מדוע דווקא בזמנים המקודשים המוזכרים בקטע, הניסיון של היצר גדול יותר? (2 נקודות)

(3) הסבר את ייחודם של ימי הזקנה מבחינת עבודת ה'. (3 נקודות)

פרק שני — ספרים ומאמרים (80 נקודות)

ענה על עשר מן השאלות 2-13.

בשאלות שבחרת, ענה על כל הסעיפים (לכל שאלה — 8 נקודות).

2. רמב"ם, י"ג עיקרים, העיקר השמיני

א. מדוע ניתנה התורה לעיני שש מאות אלף איש? ענה לפי ההסבר של הרמב"ם ולפי ההסבר של בעל העיקרים. (4 נקודות)

ב. לפי הרמב"ם, על מי נאמר "כי דבר ה' בָּזָה" (במדבר, ט"ו, ל"א)? (2 נקודות)

ג. מדוע לא פתחה התורה במילים "וידבר אלקים אל משה את כל הדברים האלה לאמר"? (2 נקודות)

3. רמב"ם, הלכות יסודי התורה, פרק ה'

א. באיזה מצב מקיימים את הפסוק "ונקדשתי בתוך בני ישראל" (ויקרא, כ"ב, ל"ב)? (2 נקודות)

ב. באילו מקרים האדם מצווה לקיים "וחי בהם"? (2 נקודות)

ג. כתוב שלוש דוגמאות לפעולות הנחשבות ל"חילול השם" בגלל מי שעשה אותן. (4 נקודות)

4. ריה"ל, ספר הכוזרי

א. מלך כוזר שאל: "ולמה יצטרף היחיד בתפילתו עם הציבור? הלוא יותר טוב שיתפלל ביחידות".

לפי מלך כוזר, מהו היתרון של התפילה ביחידות? (2 נקודות)

ב. כתוב שני טעמים ליתרון של תפילת הציבור על תפילת היחיד, לפי ריה"ל. (3 נקודות)

ג. מדוע הוקדמה ברכת "חונן הדעת" לכל הבקשות? מדוע נסמכה לה ברכת התשובה? (3 נקודות)

5. רמב"ן, פירוש התורה, ויקרא, י"ח, כ"ה

א. "הנה העריות חובת הגוף ואינן תלויות בארץ".

הסבר מהו הקושי שרמב"ן מעורר בדבריו אלה. (2 נקודות)

ב. לפי רמב"ן, מהו ההבדל בין הנהגת ה' בכל העולם ובין ההנהגה שלו בארץ-ישראל? (4 נקודות)

ג. "הנה קידש העם היושב בארצו". במה קידש ה' את עם ישראל בארץ-ישראל? (2 נקודות)

6. ספר החינוך, מצוות בניין בית הבחירה

- א. לפי ספר החינוך, מהי הכוונה של רוב בני האדם בקיום המצוות, ומהי המדרגה העליונה של קיום המצוות שאלה הגיעו האבות? (2 נקודות)
- ב. לפי ספר החינוך, הקרבת קורבן היא "מעשה גדול על דבר חטאו". כתוב מהו המעשה הגדול שבהקרבת הקורבן, והסבר מהי השפעתו על מביא הקורבן. (4 נקודות)
- ג. לפי ספר החינוך, על מי רומז השעיר לעזאזל, ומה השעיר מלמד עליו? (2 נקודות)

7. דרשות הר"ן

- א. "ויאמר אם שמוע תשמע לקול ה'... כל המחלה... לא אשים עליך כי אני ה' רפאך" (שמות, ט"ו, כ"ו). הסבר את הקשר בין המילים "כי אני ה' רפאך" ובין תחילת הפסוק, על פי הר"ן. (4 נקודות)
- ב. הר"ן מביא חיזוק לשיטתו מאירועים שהיו במדבר. פרט אירוע אחד. (4 נקודות)

8. מהר"ל, דרך החיים, פרק חמישי

- "עשרה נסים נעשו לאבותינו במצרים ועשרה על הים" (משנה ד').
- א. מדוע מכות מצרים הן ניסים לישראל, לדעת המהר"ל ולדעת הרמב"ם המובא בדברי המהר"ל? (4 נקודות)
- ב. מדוע הוצרך ה' לעשות לעם ישראל ניסים גם במצרים וגם על שפת הים? כתוב את שני הנימוקים של המהר"ל לכך. (4 נקודות)

9. רמח"ל, מסילת ישרים, פרק ט'

- א. הסבר מדוע "בקשת המנוחה הגופנית ושנאת הטורח ואהבת העידונים" הן ממפסידי הזריזות. (4 נקודות)
- ב. "דע כי יש יראה ויש יראה: יש יראה ראויה ויש יראה שוטה". הסבר מהי "יראה ראויה" ומהי "יראה שוטה". (4 נקודות)

10. הרב וסרמן, קובץ מאמרים, מאמר על אמונה

- א. אחד מחכמי הגויים שאל את בעל "התומים" מדוע היהודים אינם מקבלים את אמונת הגויים, הרי כתוב בתורה "אחרי רבים להטות" (שמות, כ"ג, ב').
- כתוב מהי תשובתו של בעל "התומים" ומהי תשובתו של הרב וסרמן על שאלה זו. (5 נקודות)
- ב. מדוע מי שעוסק בתורה הוא בן חורין? בתשובתך היעזר במשל בית המשתה. (3 נקודות)

11. חזון איש, אמונה וביטחון

- א. לפי חזון איש, מי הם "קטני אמונה", וכיצד אמונתם באה לידי ביטוי? (3 נקודות)
- ב. לפי חזון איש, אפשר לפרש את המושג "ביטחון" בשתי דרכים, דרך אחת נכונה ודרך אחת שגויה. הסבר את שתי הדרכים. (3 נקודות)
- ג. לפי חזון איש, כיצד ינהג בעל הביטחון האמיתי בעת צרה, וכיצד ינהג מחוסר הביטחון? (2 נקודות)

12. הרב דסלר, מכתב מאליהו, קונטרס הבחירה

- א. "בחירה חופשית'... – השם הזה מתאים רק לשטח מוגבל".
הסבר דברים אלה. (4 נקודות)
- ב. הסבר מהי מדרגת "החופשי באמת", לפי הרב דסלר. (4 נקודות)

13. האדמו"ר מסלונים, נתיבות שלום, נתיבי טהרת המידות

- א. "מה הוא נקרא רחום וחנון, אף אתה הווי רחום וחנון".
מהו ההסבר של האדמו"ר מסלונים לדרישה זו מן האדם? (2 נקודות)
- ב. "האדם לא נברא אלא לשבר את הטבע" – הסבר והדגם דברים אלה. (3 נקודות)
- ג. הסבר מדוע "הכועס – כאילו עובד עבודה זרה". היעזר במשל העץ אנ במשל הבניין. (3 נקודות)

בהצלחה!